

SANAYİLEŞME İLE İLİŞKİLİ

SEKTÖRLER - KURUMLAR

EK – 17

SANAYİDE AR-GE HARCAMALARI
VE
FAALİYETLERİ

EK – 17

1930 – 1965 DÖNEMİNDE SANAYİDE AR-GE HARCAMALARI – FAALİYETLERİ

1985 Yılında Japonya'nın sanayi Ar-Ge (Araştırma-Geliştirme) harcamaları 400 milyar Dolardı. Türkiye'nin aynı yıl sanayi Ar-Ge harcamaları ise (eğer resmi veri doğru idi ise) 50 milyon Dolar idi.

Bu eki yazmadan önce TÜBİTAK ile temas kurdum. 1965 yılında (veya daha öncesi) sanayi sektörünün Ar-Ge harcamaları biliniyor muydu? Herhangi bir veri var mıydı?

Yoktu.

Ancak TÜBİTAK AR-GE Dairesi'nden Sayın Halime Atamer babasının 1969 yılında DPT'de derlediği bir çalışmayı gösterdi. 1969 ağırlıklı olarak kamuda yapılan araştırmaların bir listesi. Bu listeye bakarak Sümerbank'ın bir Araştırma Geliştirme Müdürlüğü'nün bulunduğunu ve 1969 yılında 13 adet araştırma üzerinde çalışıldığını öğrendim. Örneğin 1968 yılında yapılan bir araştırmanın başlığı, “Sunî Tahta Etüdü” imiş. Bir başka ilginç araştırma da,

“Modernizasyondan Sonra Doğacak İşçi Problemleri ve Çözüm Yolları”.

Azot Sanayii T.A.Ş.'nin 8 araştırması var listede.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. ise pancar ağırlıklı 168 araştırma yaptırmış 1965 – 1969 yılları arasında.

1930 – 1965 döneminde kamuda sınıai araştırmalarının çok daha kısıtlı olduğunu tahmin edebiliriz.

Özel sektörün 1930 – 1965 döneminde AR-GE için kaynak ayırmış olduğuna ilişkin hiçbir bilgiye sahip değiliz.

Ancak Ege'nin sanayileşmede önemli isimlerinden Raşit Özsaruhan'nın işadamı Melih Gürsoy'a betonarme elektrik direk fabrikası BETONTAŞ hakkında anlattıklarını ilginç buldum: ¹

¹

“BİZİM İZMİRİMİZ” Sf. 275-276

Sonuçta BETONTAŞ'ı 1953 yılında 1 milyon sermaye ile kurmuş olduk. Fakat burada bir sorun çıktı. Biz BETONTAŞ'ın üretiminde Karabük'ün imalat programında bulunan yüksek karbonlu çeliğe güveniyorduk. Ancak Karabük bu çeliği imal etmedi, ister istemez ithalata başladık. Tabii o tarihlerde ithalat da çok güçlü.

Bir İtalyan mühendis, gelin bu çeliği Türkiye'de üretelim diye bir öneriyle geldi. O sırada Türk-İtalyan Teknik ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması içinde 50 milyon dolarlık bir kredi Türkiye'ye veriliyordu. Bu kredi paketinden 1.2 milyon dolarlık bir kredi sağlandı ve İtalyan teknolojisinden yararlanarak 1956 yılında METAŞ'ı kurduk.

Son yirmi sene ² içinde teknolojiye o kadar hızlı gelişmeler oldu ki bunları değil tatbik etmeye, takip etmeye bile yetişemiyordum. **Sonuçta ³ kurduğumuz Araştırma-Geliştirme grubu** bunların takibi için sürekli olarak çalışmaya başladı. Toplamakta olduğum bilgileri, araştırma geliştirme müdürlüğünün çalışmalarının sonuçları ile devamlı mukayese ederek ve tartışarak tatbik koyuyorduk. 1960 – 1987 yılları arasında METAŞ'ta büyük değişiklikler, ilaveler oldu. Tamamen modern, dış teknoloji ⁴ içeren yepyeni bir fabrika meydana çıktı. Fakat bu durum büyük yatırımları da gerekli kılıyordu."

METAŞ, 1980 – 1990 arasında mali sorunlarla boğuşmuş, 1990 yılında üretimi durdurmuş ve 1992 yılından itibaren hükümetin ve bankaların desteği ile tekrar üretime geçmiştir. BETONTAŞ ise 1992 yılında kapanmıştır.

Raşit Özsaruhan, BETONTAŞ'ın da ortakları arasında bulunduğu çimento fabrikasının (ÇİMENTAŞ) kış aylarında çimento satışında karşılaştığı güçlükleri aşmak için kurduklarını anlatarak başlamış açıklamalarına.

İster istemez kendi başımdan geçen benzer bir olayı anımsadım:

1976 yılında Afyon'da ağaç direk ve demiryolu traversleri için kreozotla emprenye işlemleri yapan bir fabrika kurmuştum. Ham madde Karabük'ten alınacak kreozot idi. Karabük, kreozotu veremedi. Tuttum, katran distilasyon tesisi kurdum. Ki, kreozotu üretebileyim. Yine Karabük'ten bu kez katran almak zorunda idim. Bir müddet aldım. Ancak bu defa da elimizde katranın en büyük türevi olan zift kaldı. Bir kilo kreozot üretince iki kilo zift çıkıyordu. Onu da Seydişehir alüminyum fabrikasına ve Romanya'da benzer bir Sovyet yapısı alüminyum tesisine satmaya başladık. Tam para kazanmaya başlamıştık, Karabük katranı da vermez oldu. Birkaç yıl EGO, İSDEMİR ve ERDEMİR'den katran dilendikten sonra fabrikayı kapatmak zorunda kaldım.

Her iki örnekte temel büyük hata, Thornburg'un tanımlaması ile (Bkz Ek – 5) "bir sanayi ucubesi" olan Karabük Demir Çelik'e dayalı fabrika kurmaktı. Benim örneğim görece olarak daha küçüktü. Ama yanlış aynı yanılttı.

² 1972 – 1993 yılları

³ Keşke "Sonuç"ta değil de "Başında" kurmuş olsalardı.

⁴ "Dış Teknoloji" deyimini yadırgadım. Herhalde kastedilen rekabetçi ve yurtdışından "transfer edilen teknoloji".

Sonuç olarak şunu vurgulamak istiyorum: Türkiye'nin Sanayileşmesinin 1930 – 1965 aralığında, araştırma ve geliştirmeye önemli ölçüde kaynak ayrılmadığına, teknoloji transferinin önemsenmediğine (ilaç sanayii gibi birkaç sektörün dışında) ve BETONTAŞ-METAŞ örneğinde olduğu gibi nice umutlarla başlatılan sanayi yatırımlarının ya yarıyolda atıl kaldığına, ya da işletmeye geçtikten kısa bir süre sonra kapandığına *çok üzüler*ek tanık olmuşumdur.